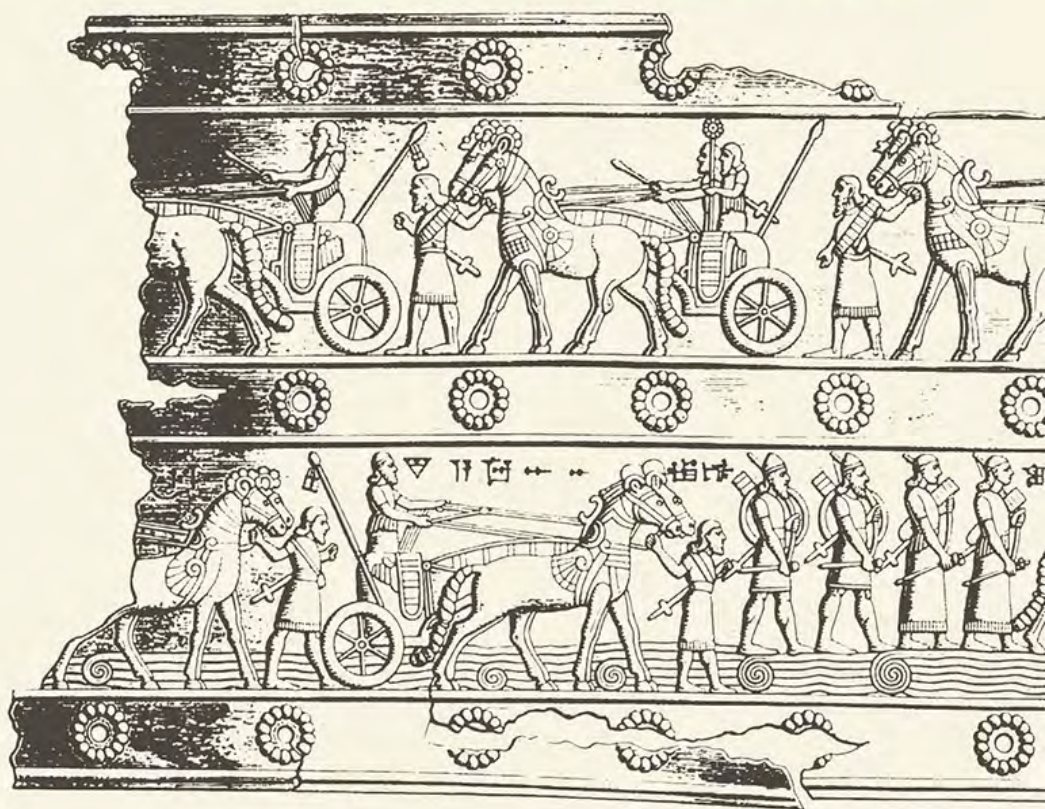

Eric H. Cline

PO ROCE 1177 PŘ. KR. PŘEŽITÍ CIVILIZACÍ

VYŠEHRAĐ

Po roce 1177 př. Kr. Přežití civilizací

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Eric H. Cline
Po roce 1177 př. Kr. – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

Eric H. Cline

PO ROCE
1177 PŘ. KR.
PŘEŽITÍ CIVILIZACÍ

Eric H. Cline

PO ROCE
1177 PŘ. KR.
PŘEŽITÍ CIVILIZACÍ

VYŠEHRA D

Eric H. Cline
After 1177 B. C.: The Survival of Civilizations

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

© 2024 by Princeton University Press
Translation © Marie Čapková, 2026

ISBN tištěné verze 978-80-267-3402-4
ISBN e-knihy 978-80-267-3408-6 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)
ISBN e-knihy 978-80-267-3414-7 (1. zveřejnění, 2026) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-267-3415-4 (1. zveřejnění, 2026) (mobi)

Kdosi jednou prohlásil,
že z celých dějin má nejradši ta historická období,
kdy se všechno hroutilo, neboť to znamenalo,
že se rodí něco nového.

Julian Barnes, *Vědomí konce* (2011)

Věnováno Diane Harris Cline,
klasické archeoložce a violoncellistce

OBSAH

Předmluva vydavatele	11
Předmluva	13
Mapy a chronologická tabulka	22
ÚVOD	
Vítejte v době železné	37
I	
Rok hyen, kdy muži hladověli (Egypt, Izrael a jižní Levanta)	45
II	
Dobytel všech zemí, mstitel Asýrie (Asýrie a Babylónie)	89
III	
Středozevní moře se stalo Fénickým jezerem (Fénicie a Kypr)	135
IV	
Král země Karchemiš (Anatolie a severní Sýrie)	177

V	
Ve stínu zborcených paláců (Egeis)	205
VI	
Od kolapsu k odolnosti	233
EPILOG	
Konec temného období	279
Poznámka autora a poděkování	287
Účinkující	295
Seznam použitých zdrojů	300
Poznámka překladatele	370
Jmenný rejstřík	371
Místní rejstřík	377

PŘEDMLUVA VYDAVATELE

V tomto čtvrtém svazku edice Zlomové okamžiky starověkých dějin navazuje Eric H. Cline na příběh, který vyprávěl v první knize této řady, *1177 př. Kr. Zhroutil civilizace a invaze Mořských národů* (2014, revidované vydání 2021; česky 2019, revidované vydání 2024), kde postupně po jednotlivých oblastech vylíčil pozoruhodný příběh úpadku civilizací doby bronzové ve východním Středomoří a na Předním východě. Ukázal, že rok 1177 př. Kr. byl bodem zvratu. Co se však stalo potom? Právě k této otázce obrací Cline svůj zvědavý intelekt v předkládané knize *Po roce 1177 př. Kr.: Přežití civilizací*.

S velkým zaujetím se zde zabývá jedním ze základních předmětů historického zkoumání: vzestupem a pádem civilizací. K tématu však přistupuje nově: nesnaží se objasnit vzestup a pád, nýbrž pád a obnovu. Jak společnosti reagují na kolaps nebo hrozbu kolapsu? Proč některé přežijí, kdežto jiné zaniknou? Co činí některé společnosti odolnými, a jiné naopak křehkými? V odpovědi na tuto otázku Cline poskytne široký přehled o vývoji starověkých společností od Řecka po Mezopotámii.

V knize se setkáváme s velmi zajímavým propojením archeologie, historie, klimatologie a sociální teorie, to vše podané srozumitelným jazykem a s vtípem. Je zde zachycena celá řada civilizací: Asyřané, Babylóňané, Kanaánci, Egypťané, Řekové, Chetitě, Izraelci a Fénicičané. Vzhledem k obrovskému záběru by tento bravurní výkon dokázalo napodobit jen málo vědců. Cline využívá svých rozsáhlých znalostí

archeologie k tomu, aby čtenářům přiblížil artefakty a archeologické lokality, od nápisů a obelisků po meče, chrámy a hrobky. Objevují se i dramatické momenty, jako např. rána nožem přímo faraónovi do krku či nález kostí, které pravděpodobně patřily obětované ženě, ve válečnickově hrobě. Na stránkách knihy se to hemží celým zástupem postav, od starověkých králů a dobyvatelů po vědce, kteří po staletí svádějí sice civilizovanější, avšak o nic méně urputné boje o historii a historické cykly.

Cline dochází k pozoruhodnému závěru, že staletí po kolapsu doby bronzové nebyla, jak se psalo v učebnicích, temným obdobím, nýbrž obdobím inovací. K převratným změnám této éry patřila masová gramotnost, používání železných nástrojů a zbraní, vynález ražby mincí a vznik řeckého městského státu (*polis*). Byť to odborníci zabývající se tímto obdobím vědí, k širší veřejnosti se tyto informace zatím nepodařilo rozšířit. Cline proto prohlašuje: dejme temnému období sbohem a nazývejme ho místo toho jednoduše dobou železnou.

To je vítané zjištění, které pro nás může být zdrojem naděje. Kniha *Po roce 1177 př. Kr.: Přežití civilizací* není určena pouze akademikům. Naopak se zaměřuje na téma, které v dnešní době promlouvá k nám všem. V době, kdy inovace postupují překotným tempem a na celém světě dochází k mnoha znepokojivým jevům (pandemiím, válkám, lesním požárům, rozvoji umělé inteligence) je velmi aktuální zabývat se tím, jak se naši předci vyrovnali, nebo naopak nevyrovnali, se změnami a katastrofami.

Barry Strauss

PŘEDMLUVA

„NÁM ZNÁMÝ SVĚT KONČÍ“ (... A NENÍ MI Z TOHO DOBŘE)

Tuto knihu jsem začal psát jedno ráno v únoru 2019, když jsem seděl na balkóně apartmánu, který jsme si s mou ženou Diane pronajali ve městě Rethymno na ostrově Kréta. Diane tam v rámci Fullbrightova stipendia začínala přednášet na Krétské univerzitě a já jsem si vzal na univerzitě na semestr volno, abych mohl jet s ní. Před začátkem jejích přednášek jsme se vyhřívali na mírném zimním slunci a navštěvovali známá archeologická naleziště. Také jsme žasli nad tím, kde všude se setkáváme s využitím antiky v moderním marketingu, zejména s motivy Ariadny s klubkem příze v ruce nebo s minojským rituálem skákání přes býky. To by nebylo až tak překvapivé, kdybychom na tyto výjevy nenarazili i před obchodem v zapadlé uličce nejstarší čtvrti na zaprášeném automatu na Coca-Colu.

Ono ráno bylo poklidné a tiché, přede mnou nad Homérovým milovaným Středozezemním mořem vycházelo slunce a po levé straně jsem v dálce viděl zasněžené vrcholky Bílých hor. Když jsem tak usrkával kávu, brouzдал po internetu a při pročitání různých článků naplň ucha poslouchal zprávy, vše se zdálo v pořádku.

Pak jsem se pozorněji zaposlouchal do pořadu BBC, který posluchače upozorňoval na možné zhroucení současné civilizace v důsledku celé řady vzájemně souvisejících faktorů od klimatických po ekonomické. Reportéři s naléhavostí v hlase uváděli, že podle právě zveřejněné studie by tyto faktory brzy mohly mít za následek „ekonomickou nestabilitu, nedobrovolnou masovou migraci, konflikty,

Obr. 1: Automat na Coca-Colu ve městě Rethymno na Krétě.
Fotografie autora.

hladomor a možný kolaps společenských a hospodářských systémů.¹ Bylo to téměř na den přesně pět let od vydání mé knihy *1177 př. Kr. Zbroucení civilizace a invaze Mořských národů*, která zkoumala příčiny kolapsu, ke kterému došlo v Egeidě a východním Středomoří na konci mladší doby bronzové, tedy před více než 3000 lety.²

V knize jsem vysvětloval, jaký byl život mezi 15. a 12. stoletím př. Kr. v těchto oblastech, tedy v oblasti od dnešního Řecka po Írán a Irák a od Turecka po Egypt. Popsal jsem skupinu G8 té doby, tedy Mykéňany, Mínojece, Chetity, Kypřany, Kanaánce, Egyptany, Asyřany a Babylóňany, a pak zkoumal možné příčiny kolapsu těchto civilizací, který znamenal konec jejich propojeného světa, ačkoli to, kdy přesně a jak k tomu mohlo dojít tak rychle a tak komplexně, stále zůstává záhadou. K možným faktorům či příčinám, které jsem uvedl (a to ve větší šíři také v revidovaném a aktualizovaném vydání z roku 2021), patřily klimatické změny, sucho, hladomor, zemětřesení, nájedníci a nemoci.

Došel jsem k závěru, že žádný z těchto faktorů by nemohl být v důsledku tak katastrofický, aby sám o sobě způsobil zánik bytí jen jedné z civilizací doby bronzové v Egeidě a východním Středomoří, natož pak všech. Kombinace více faktorů (či většiny nebo všech) by však dala vzniknout „dokonalé smršti“ katastrof s dominovým i násobícím se efektem, které by mohly vést k rychlému rozpadu jedné společnosti za druhou, zčásti v důsledku rozpadu globalizované

¹ Studii vydal Institute for Public Policy Research. Viz „Climate and Economic Risks Threaten 2008-Style Systemic Collapse,“ Guardian, 12. února, 2019, <https://www.theguardian.com/environment/2019/feb/12/climate-and-economic-risks-threaten-2008-style-systemic-collapse>; BBC News, „Environment in Multiple Crises – Report,“ 12. února, 2019, <https://www.bbc.com/news/science-environment-47203344>; a Laurie Laybourn, Lesley Rankin a Darren Baxter, „This Is a Crisis: Facing Up to the Age of Environmental Breakdown“, Institute for Public Policy Research, 2. prosince, 2019, <https://www.ippr.org/research/publications/age-of-environmental-breakdown>. Upozorňuji, že se jedná o zcela odlišnou studii než tu, která byla vydána o rok později, na počátku roku 2020, a kterou jsem citoval na začátku revidovaného vydání knihy *1177 př. Kr.* (Cline 2021, s. xv).

² Cline 2014, 2021.

středomořské sítě a zhroutil vzájemných kontaktů, na nichž každá z civilizací závisela. Jak jsem v předešlé knize vyvodil: „Vzkvétající kultury a národy doby bronzové... zkrátka nebyly schopné přežít záplavu tolika různých stresorů najednou.“³

Kráta je jedním z míst, kde se civilizace na konci doby bronzové v podstatě zhroutil a rozvinutá společnost, kterou nazýváme mínojská, prakticky zmizela a nahradila ji její nová verze. Mykéňané na blízké řecké pevnině, proslulé jako domov Achillea, Odyssea, Aiáka a řeckých států popsanych v *Íliadě* a *Odyssee*, také nepřežili, nebo alespoň nepřežila jejich společnost či kultura. Dnes nikdo netvrdí, že je Mínojec nebo Mykéňan.

Proto mě zpráva, kterou jsem ten den zaslechl, zasáhla. Dolehl na mě pocit, který bychom mohli nazvat jako „budoucí dějà vu“, kdy se i my můžeme obávat, že i nás a náš globalizovaný svět čeká katastrofální kolaps. Skutečně by to mohl být konec světa, jak jej známe, jak se zpívá v jedné písni hudební skupiny R.E.M, a z té myšlenky mi vůbec nebylo dobře. Pokud přijde další kolaps, je příliš brzy na to přemýšlet o tom, jak svět znovu vybudujeme? A bude to vůbec možné?

Začal jsem také přemýšlet o tom, jaké to asi bylo, když se tehdy hroutil svět doby bronzové. Jak si jednotlivé oblasti či lidé, kteří v nich přežili, počínali? Co udělali, či neudělali? Tušil někdo v té době, že se nachází uprostřed kolapsu?⁴

Jak se společnost znovu sjednotila a zotavila? Vzpamatovali se z toho lidé vůbec? Byli odolní? Došlo k jejich proměně? Či prostě podleli a nahradily je nové státy a nové společnosti? O tato témata

³ Citace je z revidované a aktualizované verze (Cline 2021, s. 165–166). Podle mého názoru by se kolaps v mladší době bronzové měl považovat za klasický příklad z oblasti vědeckého zkoumání, nyní označované jako „environmentální dějiny“, která se zabývá „vzájemnými vztahy mezi klimatem a společností“ a klade důraz na „mechanismy, kterými klimatická změna ovlivňuje lidské dějiny“ (Degroot et al. 2021, s. 539).

⁴ Viz Haldon, Chase et al. 2020, s. 5 a 12; dále Haldon, Binois-Roman et al. 2021, s. 261–262; a dříve Haldon, Eisenberg et al. 2020. Viz také Kuecker a Hall 2011, s. 26; Johnson 2017, s. 1.

se nezajímám jen já. Také další archeologové a historici věnující se starověku se začali v posledních letech více zabývat otázkou, co se stane po kolapsu, a to nejen v kontextu kolapsu v mladší době bronzové, ale také s ohledem na mnoho dalších společností a civilizací v minulých tisíciletích, které zažily náhlý kolaps, ať už celkový, nebo částečný. Tyto případy sahají od harappské kultury v povodí řeky Indu před 4000 lety po Římany v Itálii na konci antiky, Maye ve střední Americe v 9. století po Kr. a mnoho dalších. Někteří nepřežili, ale jiným se nějak podařilo projít přeměnou a začít znovu.⁵

Klademe si otázku, jak to přeživší byli schopni překonat a pokračovat dál. K pojmům, kterými se v současné době při popisu toho, jak přežít moderní krize, oháníme, patří vyrovnání se (anglicky *coping* – pozn. př.), adaptace a transformace (neboli přeměna či proměna). Obzvláště oblíbeným se stalo slovo resilience či odolnost, protože je jasné, že „kolaps a resilience jsou dvě strany jedné mince. Ke kolapsu dochází, když dojde ke ztrátě resilience, a u resilientních systémů je méně pravděpodobné, že dojde k jejich kolapsu.“ Historik John Haldon z Princetonu a jeho kolegové upozornili na to, že způsob, jakým předchozí společnosti reagovaly na zátěž, závisí na třech aspektech: jejich složitosti, flexibilitě a systémové redundanci, „které všechny společně určují resilienci daného systému.“⁶

•••

To vše na mě dolehlo s ještě větší silou asi osm měsíců po našem návratu z Kréty, během zimy a jara 2020, kdy celý svět postihla pandemie covidu-19, ve Spojených státech se pak po smrti George Floyd a rozšířily protesty hnutí Black Lives Matter, z nichž některé byly poklidné, ale během jiných kvůli odpůrcům a zásahům federálních

⁵ Nedávné publikace o kolapsu a „době po kolapsu“ viz např. Tainter 1988; Diamond 2005; Middleton 2017c; a upravené publikace autorů Yoffee a Cowgill 1988; Schwartz a Nichols 2006; McAnany a Yoffee 2010; Faulseit 2016; Middleton 2020a. Viz také např. konkrétní články jako např. Kuecker a Hall 2011; Storey a Storey 2016.

⁶ Citace z Cumming a Peterson 2017, s. 696; Haldon, Eisenberg et al. 2020. Nyní viz také Haldon, Binois-Roman et al. 2021, s. 262.

agentů docházelo k násilnostem. Tyto protesty pokračovaly až do léta a podzimu 2020.

O rok později, i přes změnu na postu prezidenta Spojených států, nebyla situace o nic lepší. V srpnu 2021 vydaly Spojené národy velmi pesimistickou zprávu o klimatické změně a Výbor pro zpravodajské služby USA zveřejnil zprávu o pandemii, ve které se konstatovalo, že pandemie „prohloubila ekonomickou nerovnost, zatížila vládní zdroje a rozdmýchala nacionalistické nálady.“ Přibližně ve stejnou dobu propukly lesní požáry v Kalifornii i v Řecku a začaly se projevovat problémy s globálním zásobovacím řetězcem, což mělo dopad na zákazníky, ať už si chtěli pořídit notebook či auto.⁷

V tu chvíli se mé úvahy z našeho dřívějšího pobytu na Krétě již nezdály jako plané akademické cvičení. K předchozímu seznamu stresorů nám nyní náhle přibyla celosvětová pandemie, ničivější lesní požáry než obvykle, silné bouře a další známky klimatické změny, problémy se zásobovacím řetězcem v globálním měřítku a závažné rozdělení společnosti ve Spojených státech podle politické příslušnosti.

⁷ Colby Bermel, „Dixie Fire Becomes Largest Single Wildfire in California History“, Politico, 6. srpna 2021, <https://www.politico.com/states/california/story/2021/08/06/dixie-fire-becomes-largest-single-wildfire-in-california-history-1389651>; „Greece Wildfires: Evia Island Residents Forced to Evacuate“, BBC News, 9. srpna 2021, <https://www.bbc.com/news/world-europe-58141336>; Matthew S. Schwartz, „Wildfires Rage through Greece as Thousands Are Evacuated“, NPR, 8. srpna 2021, <https://www.npr.org/2021/08/08/1025947847/wildfires-rage-through-greece-as-thousands-are-evacuated>; Associated Press, „Grim View of Global Future Offered in U.S. Intelligence Report“, NBC News, 8. dubna 2021, <https://www.nbcnews.com/politics/politics-news/grim-view-global-future-offered-u-s-intelligence-report-n1263549>; Brad Plumer and Henry Fountain, „A Hotter Future Is Certain, Climate Panel Warns: But How Hot Is Up to Us“, New York Times, 9. srpna 2021, <https://www.nytimes.com/2021/08/09/climate/climate-change-report-ipcc-un.html>; Jake Spring, „Once-in-50-Year Heat Waves Now Happening Every Decade—U.N. Climate Report“, Reuters, 9. srpna 2021, <https://www.reuters.com/business/environment/once-in-50-year-heat-waves-now-happening-every-decade-un-climate-report-2021-08-09>.

Situace se nezlepšila ani s novým rokem. Od jara 2022 jsme svědky ruské invaze na Ukrajinu, po světě se rychle šíří nové kmeny covidu-19 a neustále se objevují nová zjištění o útoku na Kapitol Spojených států amerických z 6. ledna 2021. Obavy jsem měl už dříve, ale nyní jsem si vážně kladl otázku, zda nepřišla další dokonalá smršť katastrof a zda nás nečeká další kolaps, podobně jako jsem to popsal v případě roku 1177 př. Kr. Ke všemu navíc docházelo s ohromující rychlostí, mnohem rychleji než kdysi dávno ve 12. století př. Kr., které je pro mě osobně měřítkem, podle něhož civilizační katastrofy srovnávám.

Otázky, které jsem si kladl na Krétě a které si již nějakou dobu kladou další vědci, si nyní pokládá vláda Spojených států i zástupci médií.⁸ Co se stane po kolapsu společnosti? Zanikne navždy, nebo se z toho vzpamatuje? Je možné, aby se zmátořila a začala znovu? Povolají se záložníci z nižší ligy a přijdou noví lidé a nová společnost? Nebo dokážou přežít a projevit odolnost a adaptovat se na nové podmínky a přeměnit se na „nový normál“? Jak v roce 1988 poznamenal archeolog George Cowgill: „představa civilizačního kolapsu... je mnohem méně jednoduchá, než jak jsme si uvykli o ní uvažovat.“⁹ Nejinak je tomu s obnovou či transformací civilizace. To bude předmětem našich společných úvah na následujících stránkách, kdy budeme zkoumat, co se vlastně stalo v Egeidě a ve východním Středomoří v období po kolapsu v mladší době bronzové.

...

⁸ Viz např. Ehrenreich 2020.

⁹ Cowgill 1988, s. 246. Dále uvedl, že musíme rozlišovat mezi „úpadkem či zhoršením něčeho a jeho skutečným koncem“ (s. 255), neboť „úplný konec, nebo dokonce i rychlá drastická transformace civilizace jsou, alespoň doposud, vzácné. Běžnější je politická fragmentace“ (s. 256). Významná a komplexní diskuse z nedávné doby o tom, co kolaps obnáší, viz Haldon, Chase et al. 2020; také Johnson 2017, s. 7; Middleton 2017b, 2020b; Kemp 2019; Nicoll a Zerboni 2019; Haldon, Binois-Roman et al. 2021, s. 238.

Než se však do toho pustíme, rád bych vás předem varoval. Jak uvidíme, situace po kolapsu v mladší době bronzové byla mnohem různorodější, než jak jsme si představovali. Když se mezinárodní síť propojující celou Egeidu a východní Středomoří zhroutila (a o tom není pochyb), každá společnost musela sama za sebe činit rozhodnutí ohledně svého přežití. Výběr byl jednoduchý: pokud měly společnosti přežít, musely se se situací vyrovnat, adaptovat se na ni, či se transformovat na nový normál. Pokud tak neučinily, hrozil jim zánik. To vyplývá ze zkoumání bezprostředních následků kolapsu v době bronzové a srovnání všech zasažených starověkých společností, čemuž se budu věnovat v následujících kapitolách. Zajímá mě nejen to, kdo přežil a proč (či jak), ale také kdo nepřežil (a proč).

Dále bych měl zmínit, že stejně jako v knize *1177 př. Kr. Zhroucení civilizace a invaze Mořských národů* jsem v počátečních verzích této knihy postupoval chronologicky a zkoumal jsem, k čemu došlo v jednotlivých stoletích po kolapsu. Poté jsem se však rozhodl, že lepší představu o tom, jak jednotlivé společnosti reagovaly na kolaps v průběhu času, když se obyvatelé snažili vyrovnat s následky katastrofy, která je všechny postihla, by poskytl přístup geografický. I tak jsou však různé kapitoly v mnoha ohledech propojeny. Kniha v podstatě uvádí osm příkladů, co po kolapsu dělat, a co naopak nedělat.

Jako jakési ukazatele na naší cestě mi při líčení tohoto příběhu poslouží konkrétní předměty: nejčastěji nápisy na kamenech, hlíně, papýru či jiných materiálech, ale i jiné starověké artefakty. Uváděním těchto podkladů se snažím o intelektuální transparentnost: chci ukázat nejen to, co víme, nýbrž také jak to víme. Zejména u Asyřanů, Babylóňanů a Egyptanů, kteří po sobě zanechali mnoho psaných napsů, však uvidíme, že sice máme často k dispozici dost, někdy až příliš podrobných dat, díky kterým se můžeme zaměřit na jednotlivce z vyšších společenských vrstev a jejich činy, údaje o lidech z nižších společenských vrstev ale často chybí.

V případě některých společností, například mykénské, mínojské a kyperské, se konkrétní údaje o jedincích z tohoto období, ať už byli bohatí, či chudí, patřili k elitě, nebo byli bezvýznamní, pravděpo-

dobně navždy ztratily. Má pojednání se tak budou v každé kapitole výrazně lišit. Tam, kde to množství a typ dostupných informací umožní, se do konkrétních údajů a příběhů ponořím hlouběji. O poskytnutí obecného přehledu se snažím všude, kde je to možné.¹⁰ A pro ty, komu se hlavní protagonisté budou plést, je na konci knihy připraven přehled účinkujících.

Je třeba si také uvědomit, že se bude jednat o mnohem komplikovanější příběh než v případě doby bronzové. Spíše než o jednom příběhu bychom vlastně měli přemýšlet o mnoha příbězích, poněvadž při zkoumání reakcí různých společností během těchto staletí se před námi objeví prostor ve Středozeří, který se po kolapsu známého, vzájemně propojeného světa rozpadl. Jako bychom se dívali do kaleidoskopu a objevil se před námi svět rozpadlý na jednotlivé jen velmi slabě oddělené či propojené dílky, a celkový obrazec se nám složí až na konci této knihy.

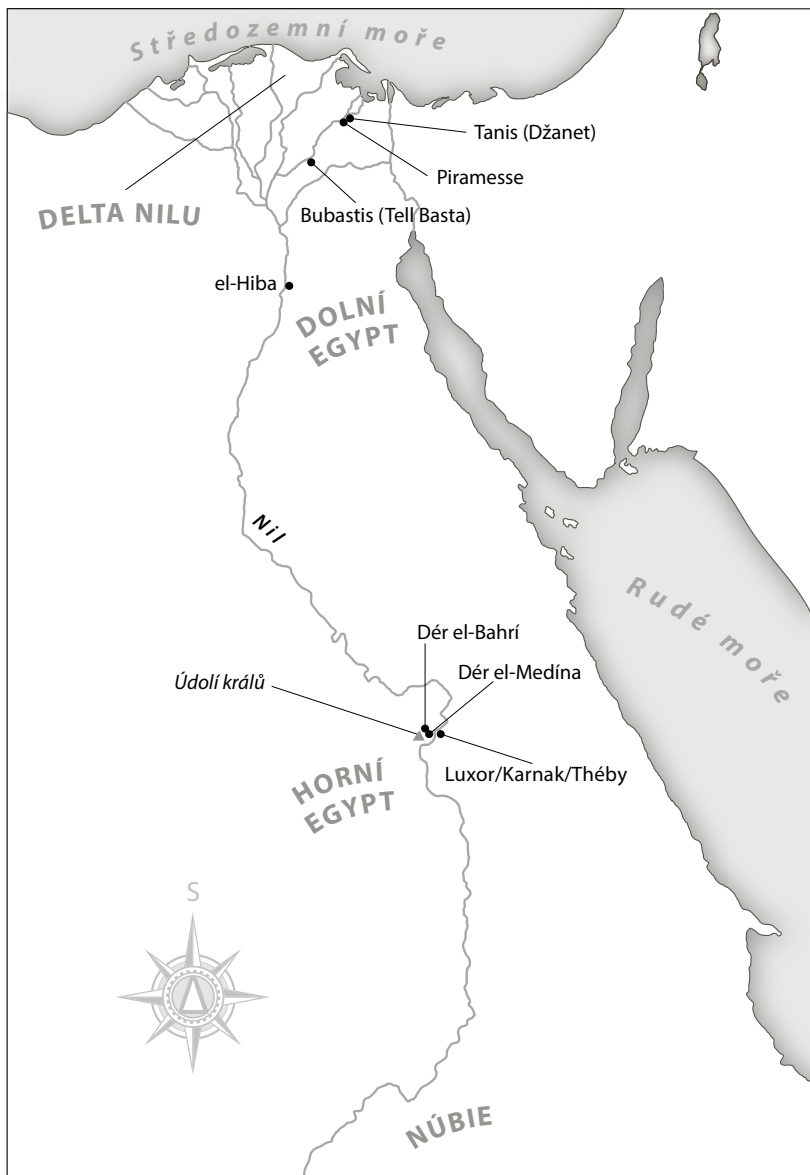
Poněvadž se nebudeme zabývat dějinami pouze jedné společnosti, jako např. Mayů nebo Římanů, nýbrž budeme detailně zkoumat dějiny osmi různých společností, máme výjimečnou příležitost sledovat, co se po kolapsu systému stane. To je náplní prvních pěti kapitol této knihy. V šesté kapitole pak to, co jsme se dozvěděli, podrobíme analýze. S pomocí kritérií a definic Mezinárodního panelu pro změnu klimatu seřadíme společnosti podle jejich resilience a jejich schopnosti či neschopnosti se adaptovat či transformovat. To nám umožní zkoumat, co z toho je relevantní pro náš moderní svět a z čeho bychom snad mohli čerpat ponaučení, jak i naše společnosti učinit resilientnějšími proti možným katastrofám, které nás v současnosti ohrožují.

¹⁰ Podobný komentář zejména ohledně asyrských záznamů viz Frahm 2023, s. 24–25.

MAPY A CHRONOLOGICKÁ TABULKA

Mapa 1: Doba železná ve východním Středomoří, znázorněny jsou novochetitské, aramejské a mezopotámské lokality, království jižní Levanty jsou identifikovány (ale ne všechna jsou uvedena)

Mapa 2: Egypt v době železné, s lokalitami a oblastmi zmíněnými v textu

Mapa 3: Levanta v době železné, s lokalitami a oblastmi zmíněnými v textu

Mapa 4: Kypr v době železné, s lokalitami a oblastmi zmíněnými v textu

Mapa 5: Západní Středomoří v době železné, s lokalitami a oblastmi zmíněnými v textu

Mapa 6: Egejská oblast v době železné, s lokalitami a oblastmi zmíněnými v textu

Tabulka 1: Panovníci, kteří jsou zmíněni v textu,
a doba jejich vlády – severní oblast

	Asýrie	Babylónie	Elam
13. století	Tukulti-Ninurta (1244–1208)		
12. století	Aššur-dán (1179–1133)		Šutruk-Nachchunta (1190–1155)
		Enlil-nádin-achche (asi 1157–1155)	Kutur-Nachchunta (asi 1155–1150)
	Aššur-réša-iši I. (1133–1116)	Nabukadnezar I. (1125–1104)	Hutelutuš-Inšušinak (asi 1120–1110)
12./11. století	Tiglatpilešar I. (1115–1076)	Marduk-nádin-achche (asi 1099–1082)	
11. století	Aššur-bél-kala (1074–1057)	Marduk-šapik-zéri (1082–1069)	
		Adad-apla-iddina (1067–1046)	
	Aššurnasirpal I. (1049–1031)		
	Salmanassar II. (1030–1019)		
		Kaššu-nádin-achche (asi 1007–1005)	
10. století			
		Nabú-mukin-apli (asi 978–943)	
	Aššur-dán II. (934–912)		

Karchemiš (velcí králové)	Karchemiš (zeměpánové)	Palistin	Sam'al	Urartu
Kuzi-Tešub (cca 1200–1180)				
Ini-Tešub (pozdní 12. století)		Taita I. (11. století)		
Sapaziti (pozdní 11. století)				
Ura-Tarhunta (rané 10. století)	Suhi (asi 1000)	Taita II. (rané 10. století)		
Tuthalija (10. století)	Astuvalamanza (10. století)	Manana (polovina 10. století)		
	Suhi II. (10. století)			
	Katuva (10. století)	Šuppiliuma I. (pozdní 10. století)		

	Asýrie	Babylónie	Elam
10./9. stoloť	Adad-nírári (911–891)	Šamaš-muddamiq (asi 900)	
9. stoloť	Tukulti-Ninurta II. (rané 9. stoloť)		
	Aššurnasirpal II. (883–859)	Nabú-apla-iddina (asi 887–855)	
	Salmanassar III. (858–824)	Marduk-zákir-šumi (855–819)	
	Šamši-Adad V. (823–811)	Marduk-balatsu-ibqi (819–813)	
		Baba-acha-iddina (asi 812)	
9./8. stoloť	Adad-nárári (810–783)		
8. stoloť			

Karchemiš (velcí králové)	Karchemiš (zeměpánové)	Palistin	Sam'al	Urartu
	Suhi III. (asi 900)	Halparuntija (rané 9. století) Lubarna I. (?)	Hajja (asi 870–840) (890–859)	
	Sangara (asi 875–848)	Šuppiliuma II. (polovina 9. století) Qalparunda II. (polovina 9. století)	Aramu (asi 859–844) Ša'il (zřejmě spoluvládce) (850–840)	
	Isarvila-muva (2. polovina 9. století)	Lubarna II. (pozdní 9. století)	Kulamuva (840–810)	Sarduri I. (asi 834–828)
	Kulamuva (2. polovina 9. století)			Išpuini (asi 828–810)
	Astiru(va) (asi 810)			
				Menua (asi 810–786)
	Kamani (asi 790)			Inušpua (spoluvládce) Argišti (asi 786–764)

Tabulka 2: Panovníci, kteří jsou zmíněni v textu,
a doba jejich vlády – jižní oblast

	Týros	Byblos	Damašek
13. století			
12. století			
12./11. století		Tjekerbaal (Zakarbaal) (asi 1075)	
11. století			
10. století		Ahíram (rané 10. století)	
	Hiram (asi 970–936)	Etbaal (rané 10. století)	
		Jehimilk (polovina 10. století)	
	Baal-ma'zer I. (pozdní 10. století)	Abíbaal (polovina až pozdní 10. století)	
	Abdi-Aštar (pozdní 10. století)	Elíbaal (polovina až pozdní 10. století)	
10./9. století	Methusastratos (uzurpátor, pozdní 10. století)	Šipitbaal (pozdní 10. století)	

Egypt	Sjednocené království	Izrael	Judsko	Moáb	Edóm
Ramesse III. (1186–1155)					
Ramesse IV. – X. (1155–1098)					
1) Ramesse XI. (1098–1070 BC);					
2) Smendes (1077/69–1043);					
3) Hrihor (1080–1074); Pinodžem I. (1074–1036)					
Psusennes I. (1039–991)	David (asi 1000– 970)				Hadad (rané 10. století)
Amenemopet (991–982)					
Siamun (979–958)	Šalomoun (asi 970–930)				
Psusennes II. (958–945)					
Šešonk I. (945–924)					
Osorkon I. (asi 924–890)					

	Týros	Byblos	Damašek
9. století	Iš-Aštar (rané 9. století)		
	Aštar-imn (rané 9. století)		
	Pilles (rané 9. století)		
	Etbaal (rané až polovina 9. století)		Hadad-ezer (asi 858)
	Baal-ma'zer (polovina 9. století)		
			Chazael (asi 842–796)
9./8. století	Mattan I. (pozdní 9. století)		
	Pummajon (pozdní 9./rané 8. století)		

Egypt	Sjednocené království	Izrael	Judsko	Moáb	Edóm
		Omří (884–873)		Meša (9. sto- letí)	
Takelot I. (890–872)		Achab (871–852)			
Šešonk IIa (asi 890)					
Osorkon II. (872–832)		Jóram (asi 850–840)	Jehoram (asi 849–842)		
			Achazjáš (asi 842–841)		
		Jehú (asi 841–814)			
Šešonk III. (831–791)		Joaš (804–789)			
Takelot II. (834–810)					

ÚVOD

VÍTEJTE V DOBĚ ŽELEZNÉ

Rychlý zánik mykénské civilizace způsobili krátce po roce 1200 př. Kr. dórští válečníci, kteří se přihnali ze severu s ostrými blyštivými železnými zbraněmi v ruce. Řecko se rázem ocitlo v prvním temném období v dějinách. Podle pozdějšího řeckého historika Thúkydida se to stalo pouhých osmdesát let po trójské válce.¹ Raní archeologové a historici, kteří pracovali v novodobém Řecku, představu dórské invaze přijali za svou. Podle jejich popisů s sebou nájezdníci přinesli nové typy jehlic a broží, pohřbů, keramiky a, což bylo nejdůležitější, meče vyrobené ze železa.² Tato představa se stala součástí ustáleného výkladu v učebnicích o starověkém Řecku, a i nadále se jí v různých kompilacích příkládá význam, například i v posledním vydání *Columbia Electronic Encyclopedia*, kde se uvádí: „Mykénská obchodní říše a související kulturní vliv trval od roku 1400 do roku

¹ Viz Thúkydídés (Thuc. 1.12.1–3; též Thuc. 1.2.2); též Hérodotos (Hdt. 8.73; též Hdt. 1.56.2–3) a Pausaniás (Paus. 4.3.3; též Paus. 2.12.3).

² Viz debaty a diskuse v angličtině hojně odkazující na starší studie v němčině a francouzštině in: Casson 1921; Heurtley 1926/27; Hammond 1931–19; Daniel, Broneer a Wade-Gery 1948; Starr 1961, s. 72–74; Cook 1962; Desborough 1964, s. 246–248; Snodgrass 1971, s. 300–312; též diskuse z nedávnější doby přezkumující předchozí situace např. Muhly 1992, s. 12; J. M. Hall 1997, s. 3–4, 12, 41, 56–65; 2002, s. 32–35, 73–82; 2003; 2006, s. 240–242; 2007, s. 43–51.

1200 př. Kr., kdy se invazí Dóřů započalo v Řecku období úpadku.³ Až na to, že se tato dóřská invaze pravděpodobně nikdy nestala.

...

O existenci dóřské invaze měli vědci, včetně Rhyse Carpentera a Bryna Mawra, pochybnosti již v roce 1966, a pochybnosti o ní panují dodnes. Popisuje se jako „nepochopitelná invaze bez nájezdníků“, „vědecká fata morgana“ a „mimořádná a paradoxní situace, ve které není ani známky po přítomnosti nepřátelského nájezdníka“. Výstižně to vyjádřil Joseph Tainter, vynikající vědec zabývající se kolapsy společností: „Dóřové po sobě jednoduše zanechali překvapivě málo archeologických stop.“ A profesor Gregory Nagy, bývalý ředitel Centra pro helénská studia na Harvardu, řekl, že „není třeba předpokládat ,dóřskou invazi‘... pokud ,tam‘, na Peloponésu, Dóřové již žili jako substrátové obyvatelstvo.“⁴ Žádný z výše zmíněných „důkazů“ nevyžaduje ke svému vysvětlení příchod nového národa a o některých z tzv. inovací se v současnosti ví, že začaly již v době bronzové, včetně mečů typu Naue II a smyčcových spon. Jiné inovace, např. osvojení si technologie výroby železa, nepřišly před zničením paláců nebo zároveň s ním, nýbrž teprve po něm, jak uvidíme níže. Keramika mykénskému stylu navíc pokračovala další století a půl poté, co začalo docházet ke kolapsu, tedy až do poloviny 11. století př. Kr.⁵

³ Viz „Mycenaean Civilization“, Columbia Electronic Encyclopedia, 6. vydání, březen 2021, <http://search.ebscohost.com.proxygw.wrlc.org/login.aspx?direct=true&db=a-9h&AN=134483212&site=ehost-live> (zobrazeno 30. září 2022).

⁴ Carpenter 1966, s. 40; Snodgrass 1971, s. 312; Hooker 1979, s. 359; Tainter 1988, s. 63–64 (který také cituje Carpentera); J. M. Hall 2002, s. 79 (který cituje Hookeera); Papadopoulos 2014, s. 185; Nagy 2019b (který cituje Palaimu 2002), 2019b. Viz též např. Schnapp-Gourbeillon 1979, s. 1–11, 2002, s. 131–182; S. P. Morris 1989, s. 48–49; Coulson 1990, s. 14–17; Muhly 1992, s. 11; R. Osborne 1996, s. 33–37; Lemos 2002, s. 191–193; Papadopoulos a Smithson 2017, s. 24, 980; Wallace 2018, s. 311–315; Kotsonas a Mokriš 2020, s. 221–222; Knodell 2021, s. 187–188. Dóřové na Krétě viz aktuálně např. Hatzaki a Kotsonas 2020, s. 1036–1037, s citacemi in: Wallace 2010, s. 365–373 a další.

⁵ Viz např. J. M. Hall 1997, s. 111–131, 2002, s. 78–82; Tainter 1988, s. 63–64;